

Toleranciára nevelés 7-12 évfolyamon

Programtanterv

„C” típusú programcsomag

Programfejlesztési Központ - Szociális, életviteli és környezeti kompetenciák
Készítette: Tomory Ibolya

„Amit óvnunk kell, az a másság ténye, és nem az a történelmi tartalom, amelyet minden korszak hozzáadott és semelyik korszak sem tudott továbbörökíteni...Az egyetlen követelmény, amelyet vele szemben (...) érvényesíthetünk az, hogy olyan formákban valósuljon meg, amelyek mindegyike a mások legnagyobb kiválóságához való hozzájárulást jelenti.” (Claude Lévi-Staruss)

I. Bevezető

1. A program pedagógiája

Fejlesztési célok, feladatok

Fejlesztés és fejlődés a programcsomagban

- A fejlesztés célja a fejlődés. A fejlődés mindig valami változást, pozitív előrelépést jelent egy előző állapothoz képest. Jelen programcsomag feladatai is változások elősegítését célozzák meg, amelyek a szociális kompetenciákhoz szükséges készségek, képességek és attitűdök fejlesztéséből következnek. A változások, a fejlődés az egyénen belül jönnek létre, és az egyes személyek viselkedésén keresztül nyilvánulnak meg a társadalmi folyamatokban .
- Végső célunk: a különbözőségekből eredő konfliktusok természetének megismerése, kezelésének megtanulása, és hozzájárulás az esélyegyenlőség és társadalmi igazságosság megvalósulásához.
- Az iskolából kikerülő fiatalokat képessé szeretnénk tenni szűkebb és tágabb világunk, személyes környezetük mélyebb ismeretére, másokkal való kapcsolataik humánus alapokra helyezésére, felelős döntések meghozatalára. A tolerancia alapeleme a nyitottság a különböző értékek felismerése, és elfogadására. Kulcsa a másság, a különbözőség megismerése, mind egyéni, mint társas dimenzióban.
- A programcsomag vállalása: más kultúrák, más életmódok, más gondolkodásmódok, más vélemények, és különböző testi-lelki-szellemi adottságok több szempontú megközelítése, a modulokba beépített minél több konkrét példán keresztül. A globalizáció, az Európai unióba lépés, a nemzeti és interkulturális értékek képviselése az iskolában . A programcsomag mindenekelőtt a tanulót ösztönző **igényeket kívánja felébreszteni** a társadalmi igazságosság és kulturális sokszínűség értéként való elfogadására., amelyet csakis az életkori sajátosságok figyelembevételével lehet megteremteni.

A serdülők életkori sajátosságainak összehangolása a tolerancia fejlesztésével

Két meghatározó életkori jelenségre építünk: a másság, önállóság, ugyanakkor pedig a valahova tartozás igénye. Jelszavunk és legfőbb célunk: az iskola kapuin kívüli világ bevitelére az iskolába a kapukon kilépve, lehetőleg minél több alkalommal és minél több területre. A konkrét, az egyedi megismerésével elgondolkodtatni kívánunk az általánosítások, elhamarkodott ítéletek realitásairól.

A 7-12. évfolyam a serdülőkor ideje, ami a lázadások, konfliktusok időszakaként vonult be a köztudatba. Azt is tudjuk, hogy kognitív síkon is változások következnek be. A 12- 18 éves tanulók képesek a lényegi megértésre, és ugyanakkor gondolatok, filozófiák, érzelmek, sorsok, helyzetek mély megélésére. Az emocionális és kognitív fejlesztést mindig összekapcsolva, a következőkre építhetünk:

- A 12-18 év közötti életszakaszban alapvetően fontos a szülőktől, felnőttektől való függetlenné válás, a „másnak lenni” megélése, megmutatása, az önkifejezés. A serdülő szeretné önmagát és saját világát „megalkotni”.
- Ugyanakkor a hasonló keresése, a valahova tartozás, a hasonló ízlésű, érdeklődésű emberekhez, csoportokhoz vonzódás is egyre erősödik. Az iskola világában a hasonlóságok épp másságuk miatt képesek egymásra találni, bizonyos értékek, külső és belső azonosságok mentén az iskolában is megjelennek a különböző szubkultúrák változatai. A másság mellett tehát az azonosság is megélhető, és különösen fontos a „beavatottság” érzése, a valamiben „belül lét” érzése, a közös identitás megtalálása a tizenéves korosztály számára.
- A másokkal való szolidaritás ebben a korban így látszólagos paradoxonként jelenik meg, hiszen egyfelől gyakran szolidárisak a tizenévesek a többségtől eltérővel, másfelől azonban éppen saját csoportjukkal loyálisak, akikkel együtt alkotják (akarják alkotni) a többségtől eltérőt.
- A korlátozások, a kontroll okozta konfliktusok mellett a serdülőkorban jelentkezik egy hatalmas igény a párbeszédre.
- A serdülők meg akarják magukat mutatni, meg akarják ismertetni érzéseiket, gondolataikat, véleményeiket a világgal, és ami a legfontosabb számunkra: mások akarnak lenni, nem akarnak arctalan tömeg részévé válni. Ezért nagyon nyitottak a másságra, annak akár szélsőséges formáit is képesek elfogadni, sokszor csak azért, mert más, mert ellentétben áll valamivel, valakivel.
- Azt is figyelembe kell vennünk, hogy ebben az életszakaszban már megfelelő mennyiségű ismerettel rendelkeznek a tanulók, és képesek a meglévő ismeretek többoldalú –emocionális és racionális- megközelítésére. Az iskola felső hat évében ezáltal a rendszerezés olyan lehetősége nyílik meg, amely a fogalmi és érzelmi keretek komplex szervezését, tervezését teszi lehetővé.
- A 7-12 évfolyamon a világra való nyitottság, az empatikus érzék, a szociális érzékenység módszertani, szemléletbeli befogadóképességgel párosul. Lehetőség nyílik, hogy az iskolai tantárgyakon és megszokott módszereken kívül a teljesen újszerű és érdekes kulturális antropológiára és ennek módszertanára is építsünk. Ennek haszna mind az iskolán belüli, tantermi körülmények közötti, mind pedig a kapukon kívüli tevékenységgel a lehetőség a toleranciával való közvetlen „találkozásokra”: más szociokulturális háttérű, más etnikai csoporthoz tartozó, különböző foglalkozású, életmódú, vallású, különböző korú és szükségletű emberekkel, és gyerekekkel, kortársakkal élményszerű találkozás, amely ugyanakkor nélkülözi a médiák által közvetített, ferdített valóság képét. Így az ebben az életkorban kiemelt saját tapasztalatok, saját élmények járulnak hozzá a tudás, a személyiség, a készségek, képességek fejlődéséhez.
- Figyelembe kell vennünk a korosztály téma iránti érzékenységét, amely a mindennapi konfliktushelyzetekben gyakran megnyilvánul. Erre építve a különböző kultúrák, a serdülők számára érdekes világnézetek, szokások, a másnak számító társadalmi rétegek, csoportok, szubkultúrák ellentéteiből származó konfliktusokat is komplex megközelítésben ismerjék meg. Ehhez a kulturális antropológiai ismeretek felhasználása kínál változatos tevékenységeket, segít a konkrét, az egyedi tanulmányozásában, megértésében.

A fejlesztés általános területei

a. Komplex fejlesztés: kognitív-affektív és szociális fejlesztés

A tolerancia nem fejleszthető önmagában, elszigetelten, mert gyakorlása is a körülöttünk levő világhoz kapcsolódik. Más attitűdökkel együtt, sok-sok komponens fejlesztésével, készségek és képességek kialakításával, erősítésével valósítható meg. Természetéből adódóan szerteágazó kapcsolódási pontokkal, számtalan területet érint a következő alapelvek értelmében:

- Értelmi, érzelmi/erkölcsi és kognitív nevelés egysége
- Önértékelés és önkontroll egymást kiegészítő voltának megteremtése
- Egyéni és csoportos készség-és képességfejlesztés együttesen
- Az elsajátítandó ismeretek, a fejlesztendő összetevők az életkornak megfelelőek, a már meglévő ismeretekhez mértek
- Az együttműködés alapjainak, mintáinak megjelentetése a nevelés-oktatás folyamatában
- Kiemelt alapelv: az egymástól eltérő értékek megismerése, elfogadása és tisztelete
- Az identitás tudatosságának, vállalásának jelentősége, a pozitív identitás
- Európaiság tudat, magyarság tudat és ezek egyensúlyának kialakítása tekintettel a más értékek, választások tiszteletére
- Humanisztikus értékrendszer kialakítása, minta adása
- A mai kor, XXI. század elvárásaihoz alkalmazkodó műveltségi tartalmak, információs területekkel egyeztetés, ezek közvetítése
- A tanulók motivációja, aktivizálása a tolerancia különböző területeinek megismerésére, gyakorlására
- Holisztikus világkép kialakítása, tekintetbe véve, hogy minden mindennel összefügg, és kiegészülve a kulturális relativizmus és komparativizmus elveivel egységben
- A másokkal való kapcsolatok, nézetletérések megoldásának alternatívái, elemi szerepe
- Az egyenlő esélyek megteremtéséhez hozzájárulás, szoros összefüggésben a világban, életben való biztos eligazodással
- Az egyetemes természet és kultúra tisztelete, és annak különböző formációval találkozás, azok reális értékelése, elfogadása, a helyi kultúrák tisztelet

b. A tanulási-tanulási folyamatok általános céljai és területei a tolerancia jegyében

A tolerancia fejlesztése az iskolában küldetést jelent. Az iskolai nevelés gyakorlatában egyre inkább árnyalni kívánja az emberiség, a tágabb és szűkebb környezet megismerésének lehetőségeit, újra és újra kiemelve a „mély megértés” útján szerzett valóban reális ismereteket a tőlünk különbözőről, a másság különböző megnyilvánulásairól. A célok a koncepcióban egy közös célban futnak össze: **aktív „globális tanulóvá” válni.**

A szakszerű, egyre mélyebb humánus megközelítés a következő célok szolgálatában áll:

- Teljes ember formálása: önmagával és környezetével harmóniában élő, békére törekvő, szolidaritásra, empátiára, együttműködésre képes személy
- A tanulás, a világ nem csupán egyre szélesebb, de ismételten hangsúlyozottan egyre mélyebb megismerésének igényével élő, tevékenykedő, az egész életen át tartó tanulásra, az önképzésre igényt tartó, a tanulás különböző fokozatait tudatosan szorgalmazó igényesség kialakítása.

- Az oktatási egyenlőtlenségek csökkentése, a társadalmi tudat formálása a toleráns, elfogadó, segítők személyeken keresztül, akik az iskolából kikerülnek.
- Minőségi oktatómunka nyújtása változatos tevékenységrendszerrel, mint a motiváció mozgatójával.
- Hozzájárulás a tanulók tantárgyi kötelezettségeinek teljesítéséhez, a tananyag tartalmak jobb megértéséhez, kiegészítéséhez. A kevésbé megfogható, tanórán nehezebben megcélózható készségek, attitűdök elsajátítása.
- Az érettségi vizsgához szükséges kompetenciák erősítése, a vizsga sikerének elősegítése.
- A szociális kompetencia többi területével való összhang megteremtése, azon területek segítése, a „Felkészülés a felnőtt élet szerepeire” és a „Polgár a demokráciában” programcsomagokhoz kevésbé „tanóra ízű” tartalmakkal megalapozás az érzelmi, beleéléses síkra fókuszálva.
- Az érték és szokásrendszer értelmi, érzelmi, erkölcsi és esztétikai megalapozása

A fejlesztés speciális területei

A tolerancia fejlesztésével megcélzott attitűdök területei, igen széles skálájú készség-és képesség „kötegeket”, részterületeket fognak össze.

A toleranciára nevelés speciális területei így módszertanilag és tartalmilag összeolvadó speciális célokat és fejlesztési területeket jelentenek egyszerre:

- A holisztikus és globális, valamint a kulturális relativizmus szemléletmódjának kialakítása: annak megértése, hogy minden mindennel összefügg - az egymásra utaltság és cselekvési lehetőségek felismerésének megkönnyítése
- A globális összefüggések megértése iránti érdeklődés felkeltése
- A rendszerben látás segítése, a helyzetfelismerés, az ok-okozati összefüggések felismerésének képessége a társadalmi-kulturális problémákra vonatkozóan
- A segítő-megértő tolerancia kialakítása érzelmi, értelmi, és környezeti viselkedési mintákon keresztül
- A problémamegoldó gondolkodás és döntésképesség fejlesztése
- A személyes és közös felelősség megértése, vállalása
- Mások helyzetének megélési képessége nemcsak elméletben, hanem gyakorlati oldalról is, másokkal, a mássággal való kommunikációra törekvés, jó problémafelvetés, együtt gondolkodás képessége
- A természet és társadalom harmóniájának értékelése, a természeti népek és a természet kapcsolatának megismerése, tisztelete, az egyetemes természet – beleértve minden embert, népet és kultúrát- mint a világ egészének tisztelete
- A megértés-megélés átvitelének képessége újabb szituációkba, újabb helyszínekre, személyekre
- Adott konkrét tapasztalat hatására más konkrét tapasztalat újragondolása
- A hasonlóságok és különbségek helyes kezelése, keresésük helyett egyszerűen a másság tényének elfogadása, nem a hasonló beemelése saját világunkba, a hasonlóságok mentén önmagunkhoz igazítás kerülése

- A kulturális másság mély megismerése elméleti szinten és konkrét példák, esettanulmányok feldolgozásával, a multikulturális szemlélet fontosságának megértése, saját társadalmi környezetre vonatkoztatás képessége
- A sztereotipikus kategóriarendszerek felülvizsgálata, újrafogalmazása (fejlett-fejletlen, civilizált-civilizálatlan, primitív-fejlett, modern-maradi, kulturált-kulturálatlan)
- Előzőek alapján a konfliktuskezelési képesség kialakítása, a konfliktus szerepének elhelyezése az életben, másokkal való kapcsolatokban, az ellentétek gyökereinek feltárása, a különböző megoldási alternatívák számbavétele, kulturális mintázatai, és ezek alkalmazása saját konfliktusaink során.

A fejlesztés várható eredményei

a. A pedagógus

- Az emberi különbözőség tényét dilemmáival és ellentmondásaival együtt átgondolja
- Képes lesz az újat elfogadni, új értékeket adaptálni
- A pusztá ismeretátadás helyett tudatosan törekszik a komplex, a kompetenciákban való gondolkodásra és fejlesztésre
- Részes lesz saját szakmai beavatásának, fejlődésének
- Tolerancia szintje fejlődni fog
- Személyes és szakmai kompetenciája erősödik, probléma és konfliktusmegoldó képessége határozottabbá válik
- Önreflexiós képessége fejlődik
- Képes lesz a fejlesztési területek meghatározására és a módszerek, tevékenységek sokoldalú szervezésére

b. A tanuló

- Képes lesz a sztereotípiák felismerésére, tudatosítására, helyes és helytelen alkalmazásuk megítélésére
- A mássággal kapcsolatban erősödik szándéka a kategóriák, szélsőséges véleményalkotás, ellenséges érzület nélküli nyitásra, más világok felé a mély megismerés szándékával fordul
- Képes lesz az előítéletek természetének megismerésére, káros hatásuk belátására
- Tudatossági szintje növekedni fog a diszkrimináció és viselkedés kapcsolatára nézve, átgondolja a skatulyázás, a nemek stb. szerinti megkülönböztetés kérdéseit, értelmezni képes ezeket emberi jogi, szociális és kulturális megközelítésben
- Önreflexiós képessége fejlődik: saját viselkedésének, gondolkodásának felülvizsgálata elvezeti bizonyos összefüggések megértésére
- Képes lesz a társadalmi, kulturális jelenségek, eltérések és a személyek közti különbségek több szemszögből való vizsgálatára
- Képes lesz önálló véleményalkotásra, és tudatos döntések meghozatalára
- Képes lesz a segítő munka lényegének és jelentőségének felismerésére, illetve a civil szféra tevékenységében aktív részvételre

c. A csoport fejlődése

- A csoporton belül az egyes személyek, az eltérő érdeklődési területek párbeszédet kezdenek
- A csoportkohézió megerősödése
- A csoport más csoportokkal is párbeszédet kezdeményez
- A tanulók, mint csoport tudatosan törekedni fognak az együttműködésre egymással és másokkal
- Az egyéni élmények összekapcsolódnak a csoporthoz tartozás élményével, illetve az iskolával
- Kialakul az egyén és a csoport egészséges „vitakultúrája”, és kompromisszumra való törekvése

2. Fejlesztési területek és tematikus csomópontok

A tolerancia nehezen megfogható képesség, készség, és attitűdkomplexumokból tevődik össze. Ezért fejlesztése is komplex képesség, készség és attitűd-fejlesztésre épül, amelyek együttesen, illetve egymással párhuzamosan történnek. A toleranciánál fontos a tematikai, tartalmi meghatározottság is, amely hangsúlyozottan a másság elfogadását szolgálja a toleranciára nevelésben. (tolerancia fogalmáról lásd a koncepciót).

Alapvető fogalmak:

Attitűd -

tartós beállítódás, értékelő viszonyulás valamilyen tárgy, személy vagy gondolat irányában. Közvetlenül nem lehet megfigyelni, csak következtetni lehet rá a személy szóbeli, viselkedéses vagy nem verbális, érzelmi reakcióiból. Az attitűd összetevői: a) az érzelmi elem, amely az adott tárgyi iránti pozitív vagy negatív viszonyt fejezi ki, b) a gondolati elem, amely az adott tárgyról rendelkezésre álló információkra, az azzal kapcsolatos hiedelmekre utal, c) a viselkedéses elem – amely az adott tárggyal kapcsolatos eljárásmodokat tartalmazza.

Az értékelő viszonyulást tartalmazó tartós beállítódások kiépítése elősegíti azt, hogy a helyzetekre gyorsan és biztonságosan reagáljon az egyén.

Készség -

a cselekvés és a tevékenység automatizált eleme, amely a tudat közvetlen ellenőrzése nélkül funkcionál. A készség a tanulás (gyakorlás) eredményeként alakul ki, és a teljesítményképes tudás fontos része.

A készségek tehermentesítik az idegrendszert a feladatvégzés során, és lehetővé teszik, hogy az egyén az adott probléma megoldására koncentráljon.

Képesség -

az egyén pszichikus tulajdonsága, amely valamilyen tevékenység gyakorlása révén fejlődik ki, és a tevékenység végzésében nyilvánul meg. A képességek kifejlesztésének alapjául az adottságok szolgálnak.

A toleranciához kapcsolódó **attitűdkomponenseket** az alábbi táblázat foglalja össze.

Fejlesztési területek	Tematikus csomópontok / elemek
<i>Attitűdök, képességek, készségek</i>	
Tolerancia, nyitottság	<p>Globális sokszínűség. Más országok kultúrája: szokások, hétköznapiak és ünnepek, népek és természet. Életformák, életmódok. Hagyományos és modern társadalmak.</p> <p>Multikulturális társadalmak. Hétköznapi szokások és ünnepek. Egyházak és felekezetek.</p> <p>Kisebbség és többség. Etnikai kisebbség, nemzetiségek kisebbségei. Szexuális másság.</p> <p>Sztereotípiák. Intolerancia. Előítélet. Rasszizmus. Idegengyűlölet. Diszkrimináció.</p> <p>Szegregáció és integráció. Népihittudományok.</p> <p>Emberi jogok, gyermeki jogok. Értéktétel- kulturális értéktétel.</p>
Szolidaritás és béke (érzések és tettek szintjén)	<p>Társadalmi különbségek, társadalmi, családi formációk, értékek (szegény – gazdag, iskolázott – iskolázatlan, kulturált- alul kulturált, kiscsalád-nagycsalád, elvált-nevelt)</p> <p>Társadalmi státusz és esély (egyenjóság, esélyegyenlőség, pozitív diszkrimináció) Szociális jogok. Más személyek, más csoportok, más országok problémáinak saját szituációkba áttétele.</p> <p>Érdektelenség, szociális érzékenység. A segítségnyújtás formái: segély és fejlesztés.</p> <p>Humanista, emberi jogi mozgalmak. Segítő szervezetek. Egyéni segítség, társadalmi segítség.</p> <p>Társadalmi igazságosság.</p> <p>Kölcsönös függés, konfliktusok, háborúk és emberi/gyermeki jogok.</p>
Autonómia (A gondolatok, a beszéd és a tettek szintjén)	<p>Személyes autonómia- tárgyilagosság, véleményalkotás. Informálódás joga. Problémák, kérdések megfogalmazása. Eligazodás különböző élethelyzetekben: világismeret, önálló ismeretszerzés, továbbgondolás.</p> <p>Tömegkommunikáció, reklám, propaganda.</p> <p>Csoportnyomás, referencia csoport.</p> <p>Kulturális és politikai autonómia.</p> <p>Önkormányzatiság – diák önkormányzatok..</p>
Felelősségvállalás	<p>Odafordulás, odafigyelés, empátia. Felelőtlenesség. Cinizmus.</p> <p>Beavatkozás és be nem avatkozás –a semlegesség kérdése.</p> <p>A személyes részvétel formái. Szerepvállalás, aktív közreműködés. Helyzetfelismerés.</p> <p>Döntésképesség.</p>

Identitás	Önellfogadás, önbizalom, önértékelés. Csoporthoz tartozás, „beavatottság”. Nemi , generációs identitás, etnikai-kulturális identitás. Családi és rokonsági kapcsolatok. Lakóhelyi közösségek. Érdeklődés, értékrend és érdek szerinti csoportválasztás.
Együttműködés, kommunikáció és véleményalkotás	Kapcsolatteremtés. Személyes, csoportos, országos, nemzetközi együttműködés. Kölcsönös függés. Önálló és együttes munka. Ismeretek, élmények megosztása. Javaslattétel, ötletfelvetés, kooperáció, feladatmegosztás, szerepmegosztás. Civil szervezetek szerepe. Közös célok megfogalmazása, információk szintetizálása és szelektálása, alkotó válogatás. Aktív hallgatás, viszonyítás, más nézőpontok mérlegelése.
Szimpátia/antipátia	Testi-lelki-szellemi adottságok, külső-belső tulajdonságok. Értékek felismerése. Az első benyomás hatása. Ítéletek, előítéletek. Más személyek, más kultúrák, más szokások – felületes tájékozódás, mély megismerés. Fél-információ, torz kép. Reális információ – önreflexió, korrigálás.
Előítélet-mentesség	Az értékválasztás képessége – összetett értékek (eszme, idea, vallási képzet) elfogadása, alkotásának képessége. Az életvezetés hajtóereje; másokra figyelés, másokkal együtt mások megismerése, konstruktív tevékenység másokra irányulva.
Környezettudatosság –életvitel alakítása	Globális gondolkodásmód, igény a természeti és kulturális környezet megismerésére. Saját életéről, saját környezet. Természeti népek, a különböző kultúrák környezettel való viszonya. Életmód és környezetvédelem. Idő és tér kezelése. A környezettel való kapcsolat alternatívái. Szokások, hagyományok, népszokások. I
Empatikus készség	Beleérző, beleélő képesség, mások helyzetének átélése. Odafigyelés, mások iránti érdeklődés. Problémaérzékenység. Intuíciós készség. Különböző kulturális jegyek, szokások, helyzetek, látásmódok megértése. Részvétel, mély megértés.

Mediációs készség	A pártatlanság képessége. Megegyezési készség a kölcsönösen elfogadható megoldások irányába. Kapcsolattartási-fenntartási igény másokkal. Béke, szolidaritás, közvetítő szerep
Konfliktuskezelés	Szerepkonfliktus. Társadalmi konfliktus. Érték – érdek . Siker, kudarc. Stressz. Stresszkezelés. Ellenfél. Ellenség. Közvetítő szerepek. (mediátorok) A meg nem oldott konfliktus. Problémaelkerülés és elhárítás. Megoldási alternatívák. Konfliktuskezelési technikák. Békés formák. Erőszakmentesség. Győztes – győztes stratégia. Konszenzus. Kompromisszum. Erőszakos formák. Erőszak a személyközi kapcsolatokban. Verbális erőszak. Háború. Polgárháború. Terrorizmus. Gyermek és a konfliktusok, gyermekek és a háború.
Problémamegoldás	Stratégia. Taktika. Alternatív forgatókönyvek. Minimális és maximális program. Tervezés, szervezés, logisztika. Társadalmi problémák. Prevenció. Reform. Forradalom Személyes megoldások. Migráció. Menekültek. Közösségi megoldások felülről – állami ellátó rendszerek. Költségvetés. Közösségi megoldások alulról – civil szervezetek működése. Kormányzás. A kormányzat intézményrendszere.

3. Témakörök és óraszámok

A programcsomag tematikai elemei a témakörök. Ezek az évfolyamokon átívelő, több tartalmi egységet, témát magukba foglaló, címadó, útmutató elemek. Az egyes témakörökhöz különböző tartalmú, szempontú témafeldolgozások tartoznak, ezeket nevezzük moduloknak. A modul adott téma konkrét feldolgozási lehetőségét kínálja, részletes tevékenységi, munkaforma, és módszertani ajánlással.

A fejlesztési fókuszok megjelenési szintjei a nagy témakörökben és a modulok szintjén

A képességfejlesztési területek megjelennek *személyes, lokális, regionális, nemzeti, európai és globális szinten* a témakörökben, illetve az ezeken belüli konkrét témákat feldolgozó modulok tartalmaiban. Egy modul egy témának a kifejtéseként ezek egyikére fókuszál, vagy egyszerre többet érint több szálon vezetve a témát. Azonban utóbbi esetben is fókuszál a kategóriák valamelyikére.

Éves órakeret, felhasználási lehetőségek

Az éves óraszám 30. A 10 témakörre egyenként 3 óra jut, ami elég kevésnek tűnik, és a projektek révén változó, de az évfolyamonkénti visszatérés folyamatosságot, és egyre nagyobb elmélyedést biztosít. Egy témakör általában egy három órás projekt, de lehet egy projekt 45 perces órák folytatólagos sora, vagy lehet formabontással, tömbösítve tartani a tárgyalt fogalmak, témák, a helyi lehetőségek, időkeretek szerint.

Évfolyami lebontás az egy fejlesztési évben született modulok szerint

Keresztéves sorrendben a 7-9. évfolyam, a 8-10. évfolyam, végül a 11-12. évfolyam moduljai következnek az alábbi táblázatok szerint.

7. évfolyam, 30 óra tanórán kívüli tevékenység

Témakörök	Modulok száma	Óraszám
7/1. Testi-lelki-szellemi adottságok	1	3
7/2. A különböző családtípusok megítélése az iskolában	1	3
7/3. Társadalmi rétegek („Szegény-gazdag”)	1	3
7/4. Hitvilág-Világnézet- Vallás	1	3
7/5. Hétköznapok és ünnepek	1	3
7/6. A kultúra arcai – kultúra vagy kultúrák?	1	3
7/7. Ifjúsági szubkultúrák / Szexuális másság	1	3
7/8. Függőségek	1	3
7/9. Mozgalmak, Ideológiák, szervezetek	1	3
7/10. A világ gyermekei	1	3

8. évfolyam, 30 óra tanórán kívüli tevékenység

Témakörök	Modulok száma	Óraszám
8/1. Testi-lelki-szellemi adottságok	1	3
8/2. A különböző családtípusok megítélése az iskolában	1	3
8/3. Társadalmi rétegek („Szegény-gazdag”)	1	3
8/4. Hitvilág-Világnézet- Vallás	1	3
8/5. Hétköznapiak és ünnepek	1	3
8/6. A kultúra arcai – kultúra vagy kultúrák?	1	3
8/7. Ifjúsági szubkultúrák / Szexuális másság	1	3
8/8. Függőségek	1	3
8/9. Mozgalmak, Ideológiák, szervezetek	1	3
8/10. A világ gyermekei	1	3

9. évfolyam, 30 óra tanórán kívüli tevékenység

Témakörök	Modulok száma	Óraszám
9/1. Testi-lelki-szellemi adottságok	1	3
9/2. A különböző családtípusok megítélése az iskolában	1	3
9/3. Társadalmi rétegek („Szegény-gazdag”)	1	3
9/4. Hitvilág-Világnézet- Vallás	1	3
9/5. Hétköznapiak és ünnepek	1	3
9/6. A kultúra arcai – kultúra vagy kultúrák?	1	3
9/7. Ifjúsági szubkultúrák / Szexuális másság	1	3
9/8. Függőségek	1	3
9/9. Mozgalmak, Ideológiák, szervezetek	1	3
9/10. A világ gyermekei	1	3

10. évfolyam, 30 óra tanórán kívüli tevékenység

Témakörök	Modulok száma	Óraszám
10/1. Testi-lelki-szellemi adottságok	1	3
10/2. A különböző családtípusok megítélése az iskolában	1	3
10/3. Társadalmi rétegek („Szegény-gazdag”)	1	3
10/4. Hitvilág-Világnézet- Vallás	1	3
10/5. Hétköznapok és ünnepek	1	3
10/6. A kultúra arcai – kultúra vagy kultúrák?	1	3
10/7. Ifjúsági szubkultúrák / Szexuális másság	1	3
10/8. Függőségek	1	3
10/9. Mozgalmak, Ideológiák, szervezetek	1	3
10/10. A világ gyermekei	1	3

11. évfolyam, 30 óra tanórán kívüli tevékenység

Témakörök	Modulok száma	Óraszám
11/1. Társadalmi rétegek	1	3
11/2. Ifjúsági szubkultúrák	2	2x3
11/3. Hétköznapok és ünnepek	1	3
11/4. A kultúra arcai – kultúra vagy kultúrák?	2	2x3
11/5. Hitvilág-vallás/világnézet –erkölcsi normák	1	3
11/6. Függőségek, divatok	1	3
11/7. Mozgalmak, Ideológiák, szervezetek	1	3

11/8. A világ gyermekei	1	3
-------------------------	---	---

12. évfolyam, 30 óra tanórán kívüli tevékenység

Témakörök	Modulok száma	Óraszám
12/1. Társadalmi rétegek	2	2x3
12/2. Ifjúsági szubkultúrák	1	3
12/3 Hétköznapiak és ünnepek	1	3
12/4. A kultúra arcai	1	3
12/5. Hitvilág- Vallás/ Világnézet-Erkölcsi normák	2	2x3
12/6. Függőségek	1	3
12/7. Mozgalmak, Ideológiák, szervezetek	1	3
12/8. A világ gyermekei	1	3

II. A program tartalmi elrendezése, témakörökre bontás

II. 1. A fejlesztés megvalósításának ajánlott előkészítő lépései

a. A tartalmak elrendezése, a fokozatos lépések elve

A rendezési alapelv a tolerancia minél többoldalú megközelítése, több téma, több oldalról. Ez a többoldalúság a témakörökben, modulokban különböző tartalomként elosztva jelenik meg, kiküszöbölve a veszélyt, hogy egyszerre túl sok és bonyolult ismeretet zúdítsunk a tanulóra. A tartalmak a „Milyen lehet másnak lenni?” megélésének vezérgondolata köré fűződnek. A kérdésből eredő további kérdések és válaszok fő gondolatai a „Mi a más, mitől más, mitől függ, mi alapján ítélem meg, egyáltalán megítélhetem-e?” köré csoportosulnak. Minden egyes témánál fel kell tennünk a kérdést: „Hogyan kezeljem? Hol vannak a tolerancia határai?”. Megtanítandó továbbá, hogy vannak univerzális és egyedi értékek, mindenki magának kell megtalálja, kiválassza, megvalósítsa azokat, de mindig figyelembe kell vennünk másokat. Az alapelv kiemelt része tehát, hogy mások másságát elfogadjuk, teret engedünk annak, a magunk másságát nem erőltetjük senkire, de törekszünk a kölcsönös megismerésre. A hátrányos helyzetben levőket segítjük, és mindenki számára határ a másik jogainak, testi, lelki épségének, személyes szabadságának, döntésének tiszteletben tartása.

Átfogó elv: kevés ítélet, több megbeszélési lehetőség, vita, több átélés, megértés, intuíció, és részvételkedzpontú tevékenység, saját tapasztalat. Hangsúlyozott alapelvünk: **nincs egyetlen válasz, egyetlen igazság**, mindennek több oldala, többféle megközelítése létezik.

b. Átívelő, összefogó tartalmak és tevékenységek-ajánlások

A témakörök feldolgozása a helyi adottságoktól, lehetőségektől függően többféle módon lehetséges. A programcsomag ennél fogva egyikre sem kötelez, a modulok megvalósítása lehetséges csupán a hozzájuk kapcsolt tanári és tanulói segédanyagok felhasználásával, de a nagyobb eredmény elérése érdekében fontos a tevékenység alkalmak valamely keretbe foglalása, előre szervezése, meghirdetése a tanulók között. Az itt szereplő címek, ajánlott szervezési, meghirdetési, megvalósítási keretek így értelemszerűen csak ötletek, ajánlások.

Építhetünk például az iskola médiás lehetőségeire (de nem kötelező, enélkül is feldolgozhatók a témák). Ez egy keretbe foglaló, a feldolgozás különböző szakáiban jól használható tevékenység, illetve feladatajánlást jelent az alábbi projekt-szerű keretekben, például Sulimédia összefoglaló címen:

Sorozat indítható például az iskolaújságban a mássággal kapcsolatos rendszeresen megjelenő rövid beszámolókkal, történetekkel, személyes élményekkel, tapasztalatokkal. Egy-egy cikk, beszámoló lehet név nélküli, névvel ellátott, lehet pozitív, negatív tapasztalat, mástól hallott történet, reagáció valamely eseményre stb. Ha nincs iskolaújság, ez lehet inspiráció a megteremtésére, egy fórumra, ahol bárki megszólalhat. Ebben az egész iskola „találkozik”, tehát széles spektrumu információs forrásként sokféle problémát, kérdést, megközelítést felvethet, és ami a legfontosabb, hogy a másságot a hétköznapok közelségéből kiindulva lehet megközelíteni.

Tanév elejétől ajánlott, függetlenül a tolerancia foglalkozások elkezdésétől, ráhangolásra, kurzusindításra. Évközben is lehet téma-előkészítéshez alkalmazni segédeszközként.

Javasolt a *tanév közben megismert információk, és alakuló vélemények, esetleg konkrét ismeretek visszajelzése valamilyen formában, például Ha én lennék...* címmel. Bármikor beiktatható, de főleg *egy-egy témakör megtárgyalása után javasolt*, állandóan visszatérő feladatforma lehet, ami ráadásul a szövegalkotás, fogalmazás, a vizuális ismeretek, a zenei, művészeti órákba beépíthető összekapcsolva a tanórai tevékenységgel. A különböző nézőpontok, szerepek megélését, a kulturális ismeretek reflexióit jeleníti meg nem direkt számonkérés formában, inkább önmaga felé való visszajelzés, saját tudásának véleményének megfogalmazása, formába öntése. Az értékelés folyamatában is jól használhatók a születő produktumok.

Mi vagyunk a...: ez egy *osztályon belüli és más osztályokkal való kommunikáció bázisa lehet*, amely a különböző ízlésű, öltözködésű, érdeklődésű tanulók, hasonlóságok alapján kialakuló csoportok bemutatkozási lehetősége. Lényege az ön-értelmezés, a belső megélés, az érintettek szempontjából való megjelenítés, a külső, sztereotíp, felületes megítélések eloszlatása végett. A mással való kommunikációhoz lépés, míg a másik oldal ugyanezt teszi felénk. Ez egy jelzés, hogy nyitott vagyok, meghallgatlak. Eredménye: az ellentétek, ellenséges érzelmek, szimpátia-antipátia reális alapokra helyezése, annak megvilágítása, hogy belülről, egy másik szemszögből minden más, a különös, nem tetsző természetessé válik, a csúnya nem is olyan csúnya, a könnyű sokszor nehéznek bizonyul, vagy az üresség helyére olyasmis lép, ami a másik fél számára is érték. Fontos szemléletkövetítő funkciója: minden relatív, és ismerjük meg egymást. Leginkább a faliújságon, vagy osztályfaliújságon való elhelyezés tűnik egyszerűnek, de az iskolalap, rádió vagy más forma is megfelelő. Tanév közben érdemes inspirálni a diákokat önmaguk bemutatására, fotókkal, szövegekkel, dalszöveggel, idézetekkel stb. *az ide kapcsolódó modulok feldolgozásával egybekötve.*

Ezek a lehetőségek átgondolandók az összes témakör feldolgozása előtt is, és beépíthető időszakosan, de leginkább év elején, félév elején ajánlott megtervezni, választjuk-e valamelyik lehetőséget, és ha igen melyiket.

Eredményként kevesebb konfliktust, illetve az ellentétek másféle kezelését várhatjuk, amelyet a másság más –lélektani, kulturális antropológiai- megvilágításába helyezése hoz magával.

FILMKLUB VAGY SZÍNHÁZI KERETEK A MODULOKHOZ

A filmes feldolgozási lehetőség mindenhova beépíthető, átívelő elem lehet, amely kifejezetten egyik-másikhoz kifejezetten ajánlott, de nem filmes modulok feldolgozásához kapcsolható forma. Kiegészítésként is előnyös lehet, ha a helyi lehetőségek és igények adva vannak hozzá. . Olyan információbázist hordoznak, amely a legtöbb témához kapcsolható, és jól egybefogja, ötvözi is ezeket. Előző a filmklubszerű feldolgozást célozza meg (filmlista ajánlás csatolódik a csomaghoz), filmeket használva gondolatébresztő, vitaindító eszközül, vagy egy fogalom illusztrálására. Különböző másságokról szakemberek kisfilmjei (más filmek összevetési lehetőségével), szociális és egészségügyi problémák,

előítéletek, gyereksorsok stb. megjelenítései (például életmódok a földön). Ehhez a megvalósítási kerethez a szükséges technikai feltételeket kell megteremtenie az iskolának, a felkészülést a tanár számára a modulok lehetővé teszik.

A dramatikus feldolgozás kereteihez felel meg leginkább a **színi kör**, egyik-másik modul tartalmához, tevékenységéhez kifejezetten jól illeszkedik. Kis házi színi klubként lehet elképzelni, ahol -akár saját forgatókönyvet spontán alkotva- tetszés szerint feldolgozható egy-egy téma. Az „etno” szó arra utal, hogy a témakörök, és a modultémák legtöbb esetben különböző etnikai tényezőkhöz is kapcsolódhatnak, illetve ajánlott is kapcsolni, másfelől az etnográfia égisze alatt, a résztvevő szemlélettel közelítendő meg leghatékonyabban.

A színház itt a dramatikus feldolgozás egyszerű formáját jelenti, ami nem igényel hosszas felkészülést, szövegtanulást (vagy csak keveset), és élettörténetek, szituációk megjelenítését szolgálja a friss információk tükrében. Különböző kultúrák, csoportok szokásainak megjelenítése lehetséges, egyszerű tevékenységek, életből vett mozzanatok, rítusok által (például indián ajándékelosztó szertartás, egy távoli országban élő gyerek egy napja stb. A filmklubbal együtt utat enged a Művészetek műveltségterület -a zene, a ritmus, a mozgásos elemek, valamint a vizuális kultúra felé

Hasonló lehetőség az iskolarádió és az iskola honlapján keresztüli egymás felé, és mások felé közelítés, az iskolai **„Chat-klub”**, amely a modulokkal kapcsolatos kérdések további megbeszélési lehetőségeire nyújthat teret. Akár laza, akár komolyabb stílusú diskurzusra alkalmas, és a diákok mai kommunikációs stílusaihoz, elvárásaihoz egyaránt bázist biztosít.

Az itt említett elnevezések, és szervezési keretek hasonlókat vagy ebből kiinduló formákat lehet keresni a helyi körülményeknek, feltételeknek megfelelően. A program alapelvei, a modulok kipróbálása azonban a szemléletében ehhez közelítő adaptálási lehetőségek megvalósítását. A tanórán kívüli keretek (esetleg az osztályfőnöki órák) alkalmas teret kínálnak a műveltségterületen átívelő, komplexitás megvalósítására. A tervezésnél figyelembe kell venni a több órát igénylő, folyamatos témafeldolgozást, valamint az esetleges iskolán kívül végzendő feladatokat, (interjúk, mini-terepmunkák, megfigyelések) jelentőségét.

c.. A témakörök, fogalmak szerveződése

A témakörök egy bizonyos logikai sorrendiségre épülnek. Minden évfolyamon megjelennek, különböző résztemákban, egységekben, különböző megközelítésekben, különböző tartalmakkal. Visszautalhatnak az előzőre, de nem sérül a mondanivaló, ha külön kerülnek tárgyalásra, az esetleges tanárcsere estén is tovább építhető a program, a sorrend követése nem kötelező, megbontható.

A megélés logikája is fontos rendezőelv volt, az egymáshoz valahogyan kapcsolódó témakörök az egyéntől a legszélesebb csoportokig, mozgalmakig, szervezetek munkájáig kalauzolnak el, miközben a világ kulturális sokszínűségét megismerjük.

A visszatérő, minden évfolyamon előkerülő témakör egységek a fogalmak meghatározása szempontjából fontosak, azokat fokozatosan, a korosztály változásainak, fejlődésének, ismereteinek megfelelően mélyítve. A legfontosabb, mindenképpen felmerülő, megnevezendő fogalmak, ismeretek, melyek a fejlesztés **várható eredményeire** fókuszálnak (lásd A fejlesztés várható eredményei fejezetben)